

I SEPTEMBER 1944.

JAARGANG II, AFL. 5.

DE LEVENDE NATUUR.

NADRUk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSSE.

HOOFDREDACTEUR: Dr. JAC. P. THIJSSSE, Bloemendaal.

Adres Redactie & Administratie: W. VERSLUYS' UITGEVERS MIJ. N.V.,
2e Oosterparkstraat 221/223, Amsterdam (O.).

Postchèque en Giro 15205. Gem. Girokantoor, Amsterdam V. 6482.

Uitgave van W. VERSLUYS' UITGEVERS MIJ. N.V., Amsterdam (O.).

Prijs per jaar f 6,80* bij vooruitbetaling.

(Prijsverhoging toegestaan door Depart. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, onder No 17796, N.P., dato 23 April 1941)

DE RIETZANGERSBEVOLKING VAN HET NAAR- DERMEER IN HET BROEDSEIZOEN 1943

Dank zij de meest welwillende medewerking van het Dagelijks Bestuur van de „Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland” en vele andere begunstigers, konden we ruim een jaar geleden een aanvang maken met het ornithologisch onderzoek van het Naardermeer. In vele opzichten kan dit terrein beschouwd worden als wetenschappelijk één der best onderzochte Natuurmonumenten in Nederland. Het was dan ook wel opmerkelijk, dat het vogelkundig onderzoek daarbij in de laatste 25 jaar sterk op de achtergrond was geraakt, te meer omdat het oorspronkelijk juist de vogelbevolking was, die het Meer een West-Europese bekendheid gaf.

In het jaarboek 1913/1917 van de Vereeniging komt een lijst voor van Dr. Jac. P. Thijssse en J. Drijver, waarin een overzicht wordt gegeven van de toenmalige vogelbevolking van het Naardermeer. Dit is eigenlijk de laatste maal, dat er in meer uitgebreide vorm bericht wordt over de vogels van het Meer. Uit de tussenliggende tijd zijn slechts weinig gegevens bekend, waardoor er helaas uit de latere jaren geen volledig beeld van de ontwikkeling der vogelbevolking bestaat. Hierdoor kunnen we bij ons onderzoek slechts vergelijkingen maken met de in deze lijst gepubliceerde gegevens tot 1917.

Hoofdzakelijk hebben we ons in dit eerste jaar beperken moeten tot het inventariseren der verschillende gebieden om een algemeen overzicht te krijgen van de stand van zaken. Ondanks de vele bezoeken aan het Meer, kwamen we toch nog steeds tijd te kort, zodat we er helaas niet aan toe gekomen zijn sommige soorten wat nauwkeuriger in hun levensverrichtingen na te gaan. Daarom willen we hier voorlopig volstaan met een algemene indruk te geven over 't voorkomen van de verschillende rietzangerachtigen op het Meer. Uiteraard is het Naardermeer met zijn uitgestrekte rietvelden van Grote Meer, Bovenste Blik, Veertig Morgen en daarnaast vegetaties van gemengd karakter aan de grens van het moerasbos, een bij uitstek geschikt biotoop voor de verschillende inheemse rietzangers.

Om enigszins een indruk te krijgen omtrent de verhouding in bevolkingsdichtheid der diverse soorten, hebben we zo veel mogelijk van ieder afzonderlijk gebied de zingende mannetjes op een kaart genoteerd. Natuurlijk blijven de uitkomsten van een dergelijk onderzoek slechts globaal, te meer daar de oppervlakte van het Meer niet gering is, sommige stukken ondoordringbaar dicht en andere alleen langs de randen onderzocht konden worden, namelijk de Eendenkooi en de broedplaatsen van Lepelaars en Purperreigers, ten einde daar zo veel mogelijk de rust te waarborgen. Op het onderstaande kaartje zijn deze gebieden gearceerd aangegeven.

Het resultaat dezer inventarisatie is wat de aantallen betreft zeker niet geflatteerd te noemen, maar ligt in werkelijkheid voor de meeste soorten hoger dan door ons opgegeven. Alleen de notities voor Snor en Sprinkhaanrietzanger zijn waarschijnlijk vrij nauwkeurig. In het algemeen willen we dus een globale indruk geven van de rietzangersbevolking en niet een totale telling, die practisch ook bijna onuitvoerbaar is.

Snor — *Locustella luscinioides luscinioides* (Savi).

Reeds op 28 Maart werd het eerste exemplaar door den opzichter gehoord in de buurt van de Kooi. Een zeer vroege datum, want in de „Nederlandsche Vogels” en in de reeds eerder genoemde lijst worden alleen maar April-waarnemingen opgegeven voor deze soort. 4 April hoorden wij de eerste exemplaren, nu reeds op vier verschillende plaatsen. In de eerste helft van April hadden we meerdere malen 3 of 4 exemplaren op korte afstand bij elkaar. Wellicht is een deel hiervan nog doortrekker, hoewel de soort in ons land ongeveer de N.W. grens van zijn verspreidingsgebied bereikt.

In den begintijd zingen de mannetjes langdurig, vaak in een alleenstaand laag struikje geheel opgenomen in het rietveld. De Snor is veel meer bewoner van het open rietveld, waarin hier en daar een lage Wilg of Els staat, dan de Sprinkhaanrietzanger. Vandaar ook, dat hij meer in het centrum van het Meer voorkomt. Typisch is, dat de zang dikwijls vooraf wordt gegaan door een zachte en korte voorslag, die ongeveer klinkt als „drre drre drre”, een aarzelend begin, waarop dan het zingen volgt.

Tegen eind April zijn we zo veel mogelijk de zingende mannetjes gaan noteren en konden aldus over het gehele Meer verspreid de soort op 30 verschillende plaatsen vaststellen. De zang houdt meestal aan tot ver na zonsondergang en leeft bij tussenpozen 's nachts weer op. In het drukst van de broedtijd neemt de zang snel af. Omstreeks half Juli leeft hij weer op, maar niet zo krachtig als voorheen en duurt dan tot ongeveer begin Augustus voort, waarna spoedig wegtrek volgt.

Sprinkhaanrietzanger — *Locustella naevia naevia* (Bodd.).

20 April hoorden we 's avonds het eerste exemplaar zingen op de Visserij, waar we op 10 Mei 1941 deze soort al eens eerder hadden gehoord. Dat deze soort meer bij plassen gebied voorkomt was ons bekend van de Botshol, waar we in 1941 geregeld enige zingende exemplaren hoorden. Het verrassende was echter bij deze soort, dat we in het broedseizoen in totaal op 21 verschillende plaatsen zingende mannetjes konden noteren, dus vrijwel in gelijke verhouding met de Snor. Echter met dit opvallende verschilpunt, dat de Snor werkelijk door het gehele gebied verspreid zat en de Sprinkhaanrietzanger een uitgesproken randbewoner was, bij voorkeur nabij de meer lage gedeelten van het moerasbos of in de drogere begroeiingen van kreupelhout b.v. aan de Kade nabij de Mijsloot. Tijdens een wandeling over de Ringdijk hadden we dan ook op gezette afstanden onze vaste zangers, soms meerdere exemplaren op korte afstand bijeen, zoals uit het bovenstaande kaartje blijkt.

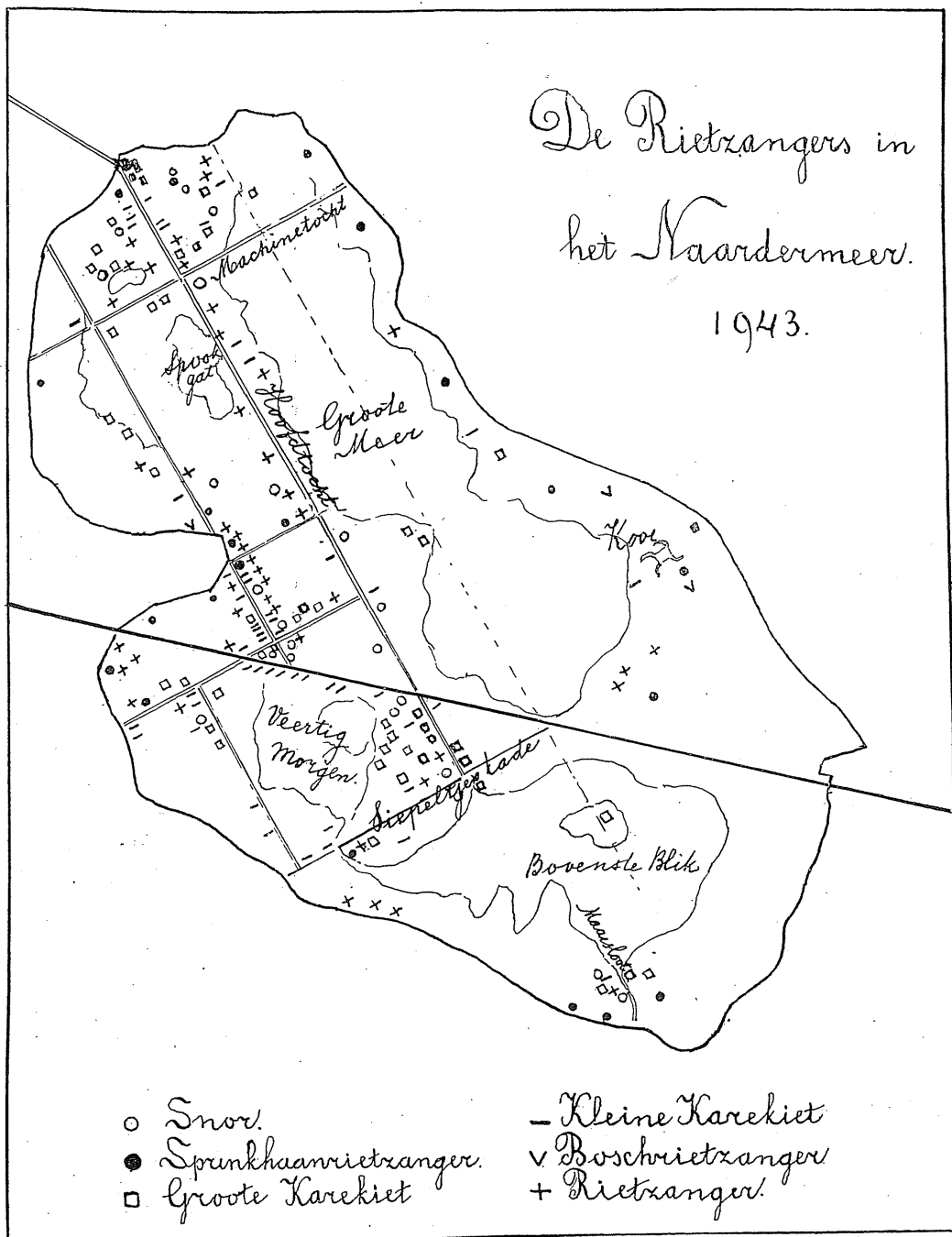
Bij voorkeur zingt de soort tegen de avond en gaat hiermede gedurende de nacht door. Soms werden de trillers minutenlang aangehouden en ze laten zich dan zeer dicht benaderen. In de Kooi konden we 19 Mei in de late avond een zingend exemplaar tot op minder dan een meter benaderen, zonder dat deze zich in zijn zang door ons liet storen. Op deze geringe afstand klinkt de zang werkelijk oorverdovend schel.

De levenswijze is uiterst verborgen en we kregen in verhouding de vogels maar weinig te zien. Eind Mei, begin Juni was de zang op volle sterkte, om in Juli snel af te nemen.

Vroeger schijnt deze soort nooit op het Meer te zijn waargenomen, zodat het een aanwinst moet zijn uit de latere jaren. Het was voor ons één der meest verrassende ontdekkingen van het onderzoek, de soort hier aanwezig te vinden en wel in zo groot aantal!

Grote Karekiet — *Acrocephalus a. arundinaceus* (L.).

24 April hoorden we op de Veertig Morgen het eerste exemplaar zingen nabij de spoorlijn. Voor de tweede maal hoorden we de soort pas op 2 Mei bij de Kooi. Waar-

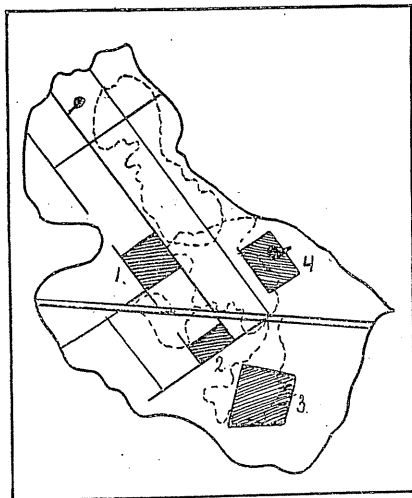

schijnlijk waren dit echter nog doortrekkers, want de week daarna hoorden we de soort weer helemaal niet en zagen ze evenmin! 9 Mei kwam hij goed door ineens, want we noteerden ze toen op acht verschillende plaatsen.

Het Naardermeer met zijn vele uitgestrekte rietvelden biedt deze soort natuurlijk een uitstekende nestgelegenheid en hij komt er dan ook in ruime mate voor, bij voorkeur dan in die grotere rietvelden, hoewel kleinere in de buurt van laagsbos niet gemeden worden. Zeer groot was het aantal in het grote en hoge rietveld van de driehoek tussen Veertig Morgen-Spoorlijn en Sijpelingskade. Merkwaardig was, evenals ons dat bij de andere rietzangers opviel en zoals ook wel blijkt uit debijgaande kaart, dat meerdere exemplaren vaak in elkanders onmiddellijke omgeving zaten te zingen. Op de Veertig Morgen hadden we bijv. gedurende langere tijd 3 exemplaren op nog geen 15 meter uit elkaar. Reeds in de lijst van Dr. Thijsse en Drijver wordt er op gewezen, dat deze soort gaarne in de buurt van de grote kolonies broedt. Ook dit jaar was deze soort de enige rietzanger, die we bij de broedplaats van de Lepelaars op de Middenpol hoorden.

Eind Juni hadden de meeste vogels pas jongen, dat is dus bijna 2 maanden na aankomst der oude vogels. Deze waarneming stemt wel overeen met de opmerking van Niethammer in het handboek der „Deutsche Vogelkunde“, dat aankomst en nestbouw dezer soort waarschijnlijk ver uiteen liggen.

In Juli volgt nog een korte nazang, waarna spoedig wegtrek volgt.

De stukken die alleen langs den rand zijn onderzocht.

Kleine Karekiet — Acrocephalus scirpaceus scirpaceus (Herm.).

22 April hoorden we bij de Molen, dus buiten het Meer, het eerste zingende exemplaar. Het duurde daarna nog ruim twee weken eer de soort op het Meer zelf doorkwam. Pas op 9 Mei hoorden we hier de eerste zingende exemplaren, waarna de soort zich snel over het Meer verbreidde.

Plaatselijk kunnen ze soms zeer dicht voorkomen op bijv. nog geen 10 meter uit elkaar. Langs de Spoortocht zaten ze dikwijls „mannetje aan mannetje“ te zingen op onderling zeer korte afstand. Eén avond telden we hier acht exemplaren op een rij. Ook achter het Jan

Hagensbos langs de Westtocht was hij met de Rietzanger de meest voorkomende soort. De Kleine Karekiet mijdt doorgaans de grotere rietvelden van de Grote Karekiet, zoals uit de kaartjes ook wel duidelijk blijkt. Bij voorkeur zoekt de soort de rietstroken op langs vaarten en sloten, bijv. heel duidelijk rond de Veertig Morgen.

Het hoogtepunt van de zang viel in doorsnee later dan bij de andere rietzangers en hield aan tot eind Juli toe.

In de laatste week van Juni lagen in alle, door ons gevonden nesten nog eieren, zodat deze soort nog later was met zijn broedsels dan de Grote Karekiet.

In Augustus begint de wegtrek.

Rietzanger — Acrocephalus schoenobaenus (L.).

17 April 's avonds voor het eerst gehoord op niet minder dan 13 verschillende plaatsen, dus wel ineens algemeen doorkomend. Voor het merendeel hield de soort zich op in de vrij dicht met Els en Wilg begroeide rietpercelen. Door zijn grote uitbundigheid valt hij altijd direct op. Ook 's nachts hebben we veel zingende exemplaren gehoord en zij hielden dat tot eind Juli toe vol, dus wel het langst van alle rietzangers. Bij voorkeur zingen ze in de lage struikjes van hun territorium en van hieruit ondernemen ze veelal hun korte baltsvluchten. Tijdens het zingen verheffen ze zich dan uit het struikje in de lucht, waarbij de vleugels steeds langzamer en geheel

gespreid bewogen worden. De staart wordt daarbij gesloten gehouden en na het bereiken van het hoogtepunt volgt een dalen naar zo ongeveer het punt van uitgang terug op geheven, iets gesloten vleugels en eveneens geheven, gesloten staart.

In aantal overtrof deze soort zeker het aantal Rietgorzen, waarvan het aantal zingende 35 bedroeg.

Typisch was bij deze soort nog, dat ze, als ze bij donker uit het riet opgestoten werden, vrijwel onmiddellijk reageerden met de eerste strophe der zang, waarna het weer stil was.

In de loop van Augustus begint de wegtrek.

Bosrietzanger — *Acrocephalus palustris* (Bechst.).

Deze soort kwam het laatste door van alle rietzangers. Pas op 22 Juni hoorden we het eerste exemplaar in een lage Els langs de Westtocht bij de Ringdijk. We controleerden het gebied in deze maanden vrijwel dagelijks, zodat het bijna uitgesloten is, dat hij ons eerder ontgaan zou zijn, te meer omdat we de dag daarna een tweede exemplaar hoorden langs het Kooisloutje. 25 Juni ten slotte nog een derde exemplaar in de Kooi zelf bij de Ringdijk. Nadien hebben we ze op deze plaatsen vrij geregeld gehoord, hoewel gedurende slechts korte tijd.

Waterrietzanger — *Acrocephalus paludicola* (Vieill.).

Evenals het Blauwborstje hebben we deze soort alleen op de voorjaarsstrek waargenomen. 8 Mei hoorden we 's avonds aan de Westtocht achter het Jan Hagensbos een zingend ex. Later niet meer gehoord.

S a m e n v a t t i n g.

Over het algemeen kan gezegd worden, dat de stand der rietzangers zeer zeker bevredigend is te noemen. De door ons genoteerde totale aantallen Snor (22), Sprinkhaanrietzanger (21), Grote Karekiet (50), Kleine Karekiet (55), Rietzanger (46) en Bosrietzanger (3) geven naar onze mening een vrij nauwkeurig beeld van de onderlinge verhouding der rietzangerachtigen op het Naardermeer. Verrassend was zeer zeker het veelvuldig voorkomen van de Sprinkhaanrietzanger in bijna gelijke verhouding met de Snor. Wat het ontdekken van zeldzame broedgevallen betreft, heeft het onderzoek nog weinig resultaten opgeleverd, maar dat was ook niet onze eerste opzet.

H. W. FISCHER,
J. C. LADIGES.

PLANKTONVANGST

We zijn er samen op uit getrokken onder een loodgrijze bewolking om ons geluk te beproeven met het planktonnet. Een vijver in de omgeving van Enschede hebben we uitgezocht als doel van onze tocht. Door het zeer heldere water zien we tot op flinke afstand van de kant de bodem, die hier en daar schimmelig overtrokken lijkt. Die groote helderheid staat ons niet zoo erg aan, we zagen het liever wat bruin of groen. Het ziet er zoo verdacht steriel uit.

Het net vliegt met een sierlijke bocht door de lucht en wordt horizontaal aan de oppervlakte naar ons toe gehaald. De eerste keeren loopt het water vrij snel uit het trechtervormige net, maar na een keer of vijf trekken gaat het langzamer. Dat is een goed teken. Tal van nietige organismen hebben de zoo kleine mazen van het planktonnet verstopt en beletten het water snel weg te loopen. Het uitgelopen water laat een fijne, groene aanslag aan de binnenkant achter en als we het buisje, dat onder aan het net hangt, ledigen, is het water wat groenig.

Van de vijver voert onze tocht naar een diepe kleiput en ook daar doen we eenige trekken. Als we de inhoud van het netbuisje overgieten in een fleschje, blijken we veel *Copepoden* (kleine kreeftjes) gevangen te hebben en, naar een loupe aantoon, ook veel raderdieren. De vijver en de kleiput liggen hemelsbreed nog geen vijf minuten loopen uit elkander, maar op het oog kunnen we al een groot verschil in het plankton constateeren.

Daar een van ons zich aangetrokken voelt tot het groenige, wat hem een rijke vangst van Flagellaten belooft, en de ander meer zijn hart verpand heeft aan de snel heen en weer schie-